

Фізична освіта і спорт

УДК :796.011.3:159.922.2:37.091.3

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19145731>

**Вплив гендерної ідентичності на ставлення учнів старших класів до
уроків фізичної культури**

Ростов Олег Ігорович

Аспірант НУФВСУ

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури 1, Київ, Україна, 03150

<https://orcid.org/0009-006-7776-366>

Москаленко Олександр Вікторович

Доктор філософії за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт»
директор Олімпійського фахового коледжу імені Івана Піддубного
Національного університету фізичного виховання і спорту України
вул. Миколи Матеюка, 4, м. Київ, Україна, 02156

<https://orcid.org/0009-0008-3020-8909>

Марченко Оксана Юріївна

Доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор
директор навчально-наукового інституту
здоров'я, реабілітації та фізичного виховання НУФВСУ

Національний університет фізичного виховання і спорту України
вул. Фізкультури 1, Київ, Україна, 03150

<https://orcid.org/0009-0007-1959-0986>

Бричук Марія Степанівна

Кандидат географічних наук, доцент

Національний університет фізичного виховання і спорту України

вул. Фізкультури 1, Київ, Україна, 03150

<https://orcid.org/0000-0002-9094-0527>

Прийнято: 11.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

***Анотація. Мета.** Дослідити вплив взаємодії біологічної статі та психологічного типу гендерної ідентичності на ставлення учнів старшого шкільного віку до уроків фізичної культури та оцінку ними загальної атмосфери занять.*

***Методи.** У дослідженні взяли участь 122 учні 10-11 класів (56 юнаків, 66 дівчат) закладів загальної середньої освіти м. Києва. Оцінювання ставлення до уроків фізичної культури та загальної атмосфери занять здійснювалося за 5-бальною шкалою Лікерта. Статистичний аналіз включав перевірку нормальності розподілу (*W*-критерій Шапіро-Уїлка), багатовимірний дисперсійний аналіз (*MANOVA*), одновимірний дисперсійний аналіз (*ANOVA*) та апостеріорні порівняння за критеріями Тьюкі (*HSD*) і Фішера (*LSD*).*

***Результати.** Загальна модель *MANOVA* підтвердила статистично значущий вплив взаємодії факторів «Стать × Тип гендерної ідентичності» на сприйняття учнями старших класів уроків фізичної культури ($F(6, 226)=2,65, p=0,017$). Виявлено характерну особливість: показник загальної атмосфери занять стабільно перевищує рівень особистого ставлення до уроків, що свідчить про внутрішній мотиваційний дисонанс. Найбільший розрив між цими показниками зафіксовано у дівчат маскулінного та недиференційованого типів. Встановлено, що на рівень ставлення до уроків фізичної культури статистично значуще впливає поєднання факторів «Стать × Гендерна ідентичність» ($F(3,$*

114)=3,37, $p=0,0166$). Юнаки майже всіх груп демонструють вищі оцінки ставлення, ніж дівчата, з найбільшим розривом (1,22 бала) у недиференційованому типі. В андрогінному типі спостерігається протилежна тенденція: дівчата оцінюють ставлення на 0,77 бала вище за юнаків. Аналіз оцінки загальної атмосфери виявив ще більш виражену значущість взаємодії факторів ($F(3, 114)=4,76$; $p=0,0037$).

Висновки. Виявлено складну залежність сприйняття уроків фізичної культури від взаємодії статі та типу гендерної ідентичності. Встановлено розрив між поведінковим та емоційним компонентами: дівчата, попри вищу реальну рухову активність, демонструють нижчий рівень особистого ставлення до предмета; юнаки, маючи високу лояльність до уроків, не конвертують її у реальну рухову поведінку. Андрогінний тип ідентичності виступає потужним диференціюючим фактором: для дівчат він пов'язаний з найвищим рівнем залученості, для юнаків — з найнижчими показниками. Отримані дані обґрунтовують необхідність диференційованого підходу до організації уроків фізичної культури з урахуванням не лише біологічної статі, а й психологічного типу гендерної ідентичності учнів.

Ключові слова: гендерна ідентичність, маскулінність, фемінність, андрогінність, фізичне виховання, старшокласники, мотивація, диференційований підхід.

Influence of gender identity on senior high school students' attitudes toward physical education lessons

Rostov Oleh Ihorevych.

PhD student; National university of Physical Education and Sport of Ukraine: 1

Fizkulturna Street, Kyiv-150, Ukraine, 03150.

<https://orcid.org/0009-0006-7776-3665>

Moskalenko Oleksandr Viktorovich

Doctor of Philosophy in the speciality 017 «Physical Culture and Sports»
Director of the Ivan Piddubny Olympic Professional College of the National
University of Ukraine on Physical Education and Sport, 4 Mykoly Mateiuka Street,
Kyiv, Ukraine, 02156

<https://orcid.org/0009-0007-1959-0986>

Marchenko Oksana Yuriivna

Dr., Professor

Director of the Educational and Scientific Institute of Health, Rehabilitation and
Physical Education, National University of Ukraine on Physical Education and Sport;
1 Fizkulturna Street, Kyiv-150, Ukraine, 03150

<https://orcid.org/0009-0007-1959-0986>

Brychuk Mariia Stepanivna

PhD of geographic education, National university of Physical Education and
Sport of Ukraine: 1 Fizkulturna Street, Kyiv-150, Ukraine, 03150.

<https://orcid.org/0000-0002-9094-0527>

Abstract: Objective. *To investigate the influence of the interaction between biological sex and psychological type of gender identity on high school students' attitudes toward physical education lessons and their assessment of the overall lesson atmosphere.*

Methods. *The study involved 122 10th-11th grade students (56 boys, 66 girls) from secondary education institutions in Kyiv. The S. Bem Sex Role Inventory (BSRI) was used to determine the type of gender identity, followed by k-means clustering of respondents (4 clusters: feminine, masculine, androgynous, undifferentiated). Attitudes toward physical education lessons and overall lesson atmosphere were assessed using*

a 5-point Likert scale. Statistical analysis included normality testing (Shapiro-Wilk *W*-test), multivariate analysis of variance (MANOVA), univariate analysis of variance (ANOVA), and post-hoc comparisons using Tukey's HSD and Fisher's LSD tests.

Results. The overall MANOVA model confirmed a statistically significant effect of the interaction "Sex $\times$ Gender Identity Type" on high school students' perception of physical education lessons ($F(6, 226)=2.65, p=0.017$). A characteristic feature was revealed: the indicator of overall lesson atmosphere consistently exceeds the level of personal attitude toward lessons, indicating internal motivational dissonance. The largest gap between these indicators was recorded in girls of masculine and undifferentiated types. The level of attitude toward physical education lessons was found to be significantly influenced by the combination of "Sex $\times$ Gender Identity" factors ($F(3, 114)=3.37, p=0.0166$). Boys in almost all groups demonstrate higher attitude scores than girls, with the largest gap (1.22 points) in the undifferentiated type. In the androgynous type, an opposite trend is observed: girls rate their attitude 0.77 points higher than boys. Analysis of the overall atmosphere assessment revealed an even more pronounced significance of the factor interaction ($F(3, 114)=4.76; p=0.0037$).

Conclusions. A complex dependence of the perception of physical education lessons on the interaction of sex and gender identity type was revealed. A gap between behavioral and emotional components was established: girls, despite higher actual physical activity, demonstrate a lower level of personal attitude toward the subject; boys, having high loyalty to lessons, do not convert it into actual motor behavior. The androgynous type of identity acts as a powerful differentiating factor: for girls, it is associated with the highest level of engagement; for boys, with the lowest indicators. The obtained data substantiate the need for a differentiated approach to organizing physical education lessons, taking into account not only biological sex but also the psychological type of students' gender identity.

Keywords: *gender identity, masculinity, femininity, androgyny, physical education, high school students, motivation, differentiated approach.*

Постановка проблеми. Постановка проблеми. Сучасна система фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти стикається з низкою викликів, серед яких особливе місце посідає проблема зниження мотивації учнів до уроків фізичної культури [1, 2].

Старший шкільний вік є критичним періодом, коли формуються стійкі моделі ставлення до рухової активності, що визначають стиль життя в дорослому віці [3, 4]. Однак традиційний підхід до організації фізичного виховання, орієнтований переважно на біологічну стать учнів, не враховує складну психологічну структуру гендерної самоідентифікації сучасних підлітків [2].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення усталених педагогічних практик у контексті сучасних гендерних досліджень. Ігнорування психологічного типу гендерної ідентичності учнів призводить до того, що значна частина старшокласників залишається емоційно та мотиваційно відстороненою від освітнього процесу з фізичної культури, що негативно позначається на їхньому фізичному розвитку та здоров'ї [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема гендерних аспектів у фізичному вихованні є предметом активних наукових дискусій як в Україні, так і за кордоном. Аналіз наукової літератури за останні п'ять років дозволяє виокремити кілька ключових напрямів досліджень. Так, українські вчені наголошують на необхідності врахування психологічних особливостей учнів при побудові програм з фізичного виховання, зазначаючи, що традиційний розподіл на «чоловічі» та «жіночі» види рухової активності не відповідає сучасним уявленням про гендерний підхід у фізичному вихованні [5, 6, 7, 8]. Дослідники гендерної проблематики у фізичному вихованні пропонують використовувати

диференційований підхід, що базується на індивідуальних інтересах та психологічних характеристиках учнів [2, 5, 6, 8].

У зарубіжних дослідженнях G. Makrooni, J. Kalari, W. A. Mohammed та P. Lagestad [9] на матеріалі порівняльного аналізу Фінляндії та Регіону Курдистан в Іраку показано, що вчителі фізичної культури усвідомлюють гендерні відмінності у фізичних здібностях, емоціях та психологічних рисах учнів, однак реалізація гендерно-чутливих педагогічних практик залежить від культурного контексту та рівня підготовки педагогів [9]. Важливий внесок у розуміння гендерних відмінностей у зв'язку між фізичною активністю та психологічним благополуччям зробили W. Jiang, J. Luo та H. Guan (2021) [10]. Їхнє дослідження серед китайських студентів виявило, що інтенсивна фізична активність позитивно пов'язана з рівнем щастя у юнаків, тоді як для дівчат значущою виявилася ходьба. Автори наголошують на необхідності врахування цих відмінностей при розробці програм фізичної активності [10].

Вітчизняні дослідники О. Марченко та Т. Круцевич аналізували вплив гендерних стереотипів на мотивацію учнів до занять фізичною культурою. Вони дійшли висновку, що жорстке дотримання традиційних гендерних ролей у змісті уроків призводить до зниження залученості як дівчат, так і юнаків, чиї інтереси не збігаються зі стереотипними очікуваннями [5, 6].

У дослідженні Williams A., Bedward J. на матеріалі англійських шкіл показано, що дівчата-підлітки часто почуваються маргіналізованими на уроках фізичної культури через домінування змагальних, орієнтованих на хлопців, видів активності. Автори наголошують на важливості створення інклюзивного середовища, що враховує різноманітні інтереси учнів [11]. Дослідження Benn T. акцентує увагу на перетині гендерних, релігійних та культурних факторів, що впливають на участь мусульманських дівчат у фізичному вихованні. Авторка наголошує на необхідності врахування релігійних вимог (одяг, роздільне навчання) для створення інклюзивного освітнього середовища [12]. Привертає

увагу дослідження Clarke G., присвячене питанням сексуальності у фізичному вихованні. Авторка показує, як гетеронормативність та гомофобія впливають на досвід учнів та вчителів, створюючи атмосферу страху та замовчування, що перешкоджає повноцінній участі у фізичній активності [13]. У роботі Penney D. Та Evans J. проаналізовано гендерні аспекти політики у сфері фізичного виховання. Автори демонструють, що навіть проголошені на рівні державної політики принципи рівності часто не реалізуються на практиці через "тишу" в офіційних документах та консерватизм освітньої системи [14]. Дослідження Brown D., Rich E. (2023) вводить поняття «гендерного позиціонування» як педагогічної практики, показуючи, як учителі несвідомо відтворюють гендерний порядок через власну поведінку та взаємодію з учнями, навіть маючи прогресивні переконання [15].

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених гендерним проблемам у фізичному вихованні, поза увагою науковців залишається питання комплексного впливу взаємодії біологічної статі та психологічного типу гендерної ідентичності на ставлення учнів старших класів до уроків фізичної культури. Саме ця прогалина зумовлює актуальність нашого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми Попередні дослідження зосереджувалися переважно на біологічній статі як основному чиннику диференціації ставлення до фізичної культури, ігноруючи складну психологічну структуру гендерної самоідентифікації сучасних підлітків. Залишаються невирішеними питання: як взаємодія статі та типу гендерної ідентичності (фемінний, маскулінний, андрогінний, недиференційований) впливає на ставлення до уроків фізичної культури? Чи існує розрив між оцінкою зовнішньої атмосфери занять та внутрішнім особистим ставленням до предмета, і як цей розрив диференціюється залежно від статі та типу гендерної ідентичності?

Формулювання цілей статті (постановка завдання). **Мета дослідження** – виявити характер впливу взаємодії біологічної статі та психологічного типу гендерної ідентичності на ставлення учнів старшого шкільного віку до уроків фізичної культури та оцінку ними загальної атмосфери занять.

Завдання дослідження:

1. Дослідити відмінності у ставленні до уроків фізичної культури між групами, сформованими за статтю та типом гендерної ідентичності.
2. Проаналізувати оцінку загальної атмосфери на уроках фізичної культури представниками різних груп.
3. Виявити “критичні” групи учнів з найнижчими показниками мотиваційної залученості до уроків фізичної культури.

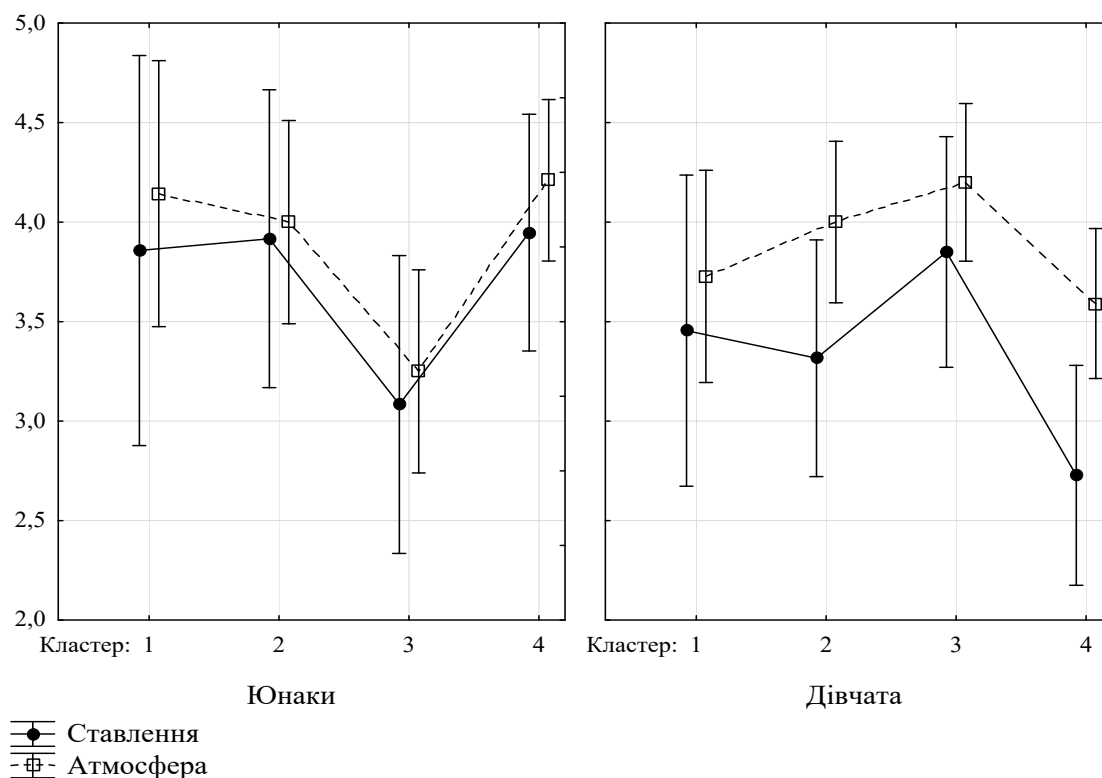
Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні взяли участь 122 учні 10-11 класів (56 юнаків, 66 дівчат) закладів загальної середньої освіти м. Києва. На попередньому етапі дослідження, на основі отриманих даних (тестування за методикою С. Бем), методом кластеризації k-середніх респондентів було розподілено на чотири кластери відповідно до типів гендерної ідентичності: фемінний (Кластер 1), маскулінний (Кластер 2), андрогінний (Кластер 3) та недиференційований (Кластер 4). Оцінювання ставлення до уроків фізичної культури та загальної атмосфери занять здійснювалося за 5-бальною шкалою Лікерта (від 1 – “зовсім не подобається” / “дуже погана” до 5 – “дуже подобається / чудова”). Статистичний аналіз включав: перевірку нормальності розподілу за допомогою W-критерію Шапіро-Уїлка; багатовимірний дисперсійний аналіз (MANOVA) для виявлення впливу взаємодії факторів на комплекс показників; апостеріорні порівняння за критерієм Тьюкі (HSD) та критерієм Фішера (LSD).

Проведення дослідження ґрунтувалося на положеннях Гельсінської декларації (Всесвітня медична асоціація, 2013), яка визначає етичні принципи проведення наукових досліджень за участю людини.

Результати багатовимірної дисперсійної аналізу (MANOVA) підтвердили статистично значущий комбінований вплив факторів «Стать × Тип гендерної ідентичності» на комплекс досліджуваних показників сприйняття уроків фізичної культури ($F(6, 226)=2,65; p=0,017$). За результатами дослідження встановлено синхронний характер змін показників ставлення до уроків фізичної культури та оцінки їхньої атмосфери, що свідчить про тісний взаємозв'язок когнітивного та емоційного компонентів сприйняття освітнього середовища (рис.1).

Рисунок 1

Порівняльна характеристика показників ставлення до уроків фізичної культури та оцінки їхньої атмосфери у юнаків та дівчат із різними типами гендерної ідентичності (n=122)

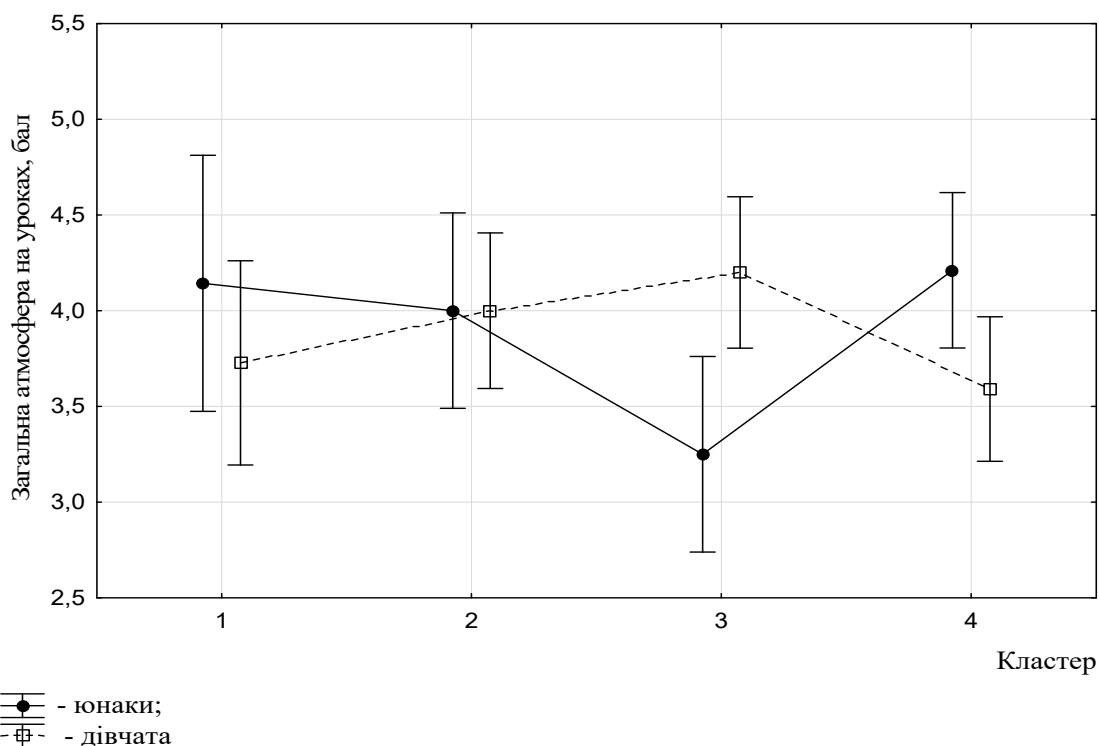
Загалом у більшості досліджуваних груп оцінка атмосфери занять перевищувала рівень особистого ставлення до предмета. Така закономірність вказує на наявність внутрішнього мотиваційного дисонансу: позитивне сприйняття організаційних умов проведення уроків не супроводжується відповідним рівнем внутрішньої зацікавленості. При цьому, якщо у юнаків цей розрив є несуттєвим, то у дівчат – особливо представниць Кластера 2 (маскулінний тип) та Кластера 4 (недиференційований тип) – спостерігається виражена відсутність особистої залученості.

Отримані результати свідчать про те, що навіть за умови створення сприятливої атмосфери на уроці, проблема низької зацікавленості залишається сфокусованою на глибинному ставленні учениць до самого предмета.

Ще більш виражений ефект взаємодії факторів встановлено щодо оцінки атмосфери занять ($F(3,114)=4,76$; $p=0,0037$) (рис. 2).

Рисунок 2

Оцінка загальної атмосфери на уроках фізичної культури юнаками та дівчатами різних типів гендерної ідентичності (n=122)

Найбільш поляризовані результати зафіксовано у групі андрогінного типу гендерної ідентичності: дівчата оцінювали атмосферу занять як максимально сприятливу (4,20 бала), тоді як юнаки цього ж типу продемонстрували найнижчі оцінки серед усієї чоловічої вибірки (3,25 бала). У недиференційованому кластері юнаки, навпаки, продемонстрували найвищі показники оцінки атмосфери (4,21 бала), статистично значуще перевищуючи показники дівчат ($p=0,028$). Результати апостеріорних порівнянь підтвердили наявність низки статистично значущих відмінностей, що свідчить про суттєву модифікуючу роль гендерної ідентичності у сприйнятті освітнього середовища.

Концептуально важливим результатом дослідження стало виявлення розриву між поведінковим та емоційно-мотиваційним компонентами. Попри статистично вищу загальну рухову активність дівчат, сформовану переважно за рахунок повсякденної мобільності та ходьби, саме у них зафіксовано найнижчий рівень особистого ставлення до уроків фізичної культури.

Отже, висока фактична рухова активність не супроводжується формуванням ціннісного ставлення до навчального предмета. Натомість юнаки демонструють позитивне ставлення до уроків фізичної культури та високу оцінку їх атмосфери, однак ця психологічна прихильність не трансформується у реальну рухову поведінку, що проявляється значним обсягом сидячого дозвілля.

Висновки.

1. Установлено статистично значущий вплив взаємодії біологічної статі та типу гендерної ідентичності на сприйняття уроків фізичної культури учнями старших класів ($p<0,05$). Гендерна ідентичність виступає психологічним модератором відмінностей у ставленні до занять та оцінці освітнього середовища.
2. У більшості респондентів оцінка атмосфери занять з предмету «Фізична культура» перевищує рівень особистого ставлення до предмета, що

свідчить про мотиваційний дисонанс між позитивним сприйняттям умов проведення уроків і недостатньою внутрішньою зацікавленістю.

3. Виявлено розрив між поведінковим і емоційно-мотиваційним компонентами: попри вищу повсякденну рухову активність дівчат, їхнє ставлення до уроків фізичної культури є нижчим; у юнаків позитивне ставлення не супроводжується належним рівнем фактичної рухової активності та поєднується з переважанням сидячого способу життя.

Отримані результати обґрунтовують необхідність гендерно чутливих, диференційованих підходів до організації уроків фізичної культури, особливо для груп підвищеного ризику - дівчат недиференційованого та юнаків андрогінного типів гендерної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Андрєєва О. В., Дудко М. В., Мартин П. М., Єракова Л. А., Соботюк С. А., Князєв-Шевчук А. А. Рівень рухової активності, самооцінки фізичної підготовленості та фізичної працездатності учнівської молоді у сучасному вимірі. Науковий часопис УДУ ім. Михайла Драгоманова. Серія 15. 2024. № 11(184). С. 13–18.
2. Марченко О. Ю., Круцевич Т. Ю. Сучасний стан фізичного виховання учнівської молоді. Гендерний аспект. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. № 2. С. 30–36. 2021. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2021.4.30-36>
3. Варій М. С. Загальна психологія: підручник для студентів психологічних і педагогічних спеціальностей. 2-ге вид., випр. і доп. Львів : Центр учбової літератури, 2017. 367 с.
4. Лебідь І. Ю. Гендерна педагогіка. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Рута, 2015. 130 с. URL:

<http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1204?show=full&locale-attribute=ru>
(дата звернення: 26.02.2026).

5. Круцевич Т., Марченко О. Особливості прояву фемінінності/маскулінності у школярів, які активно залучені до спортивної діяльності. Спортивний вісник Придніпров'я: науково-практичний журнал. № 1. С. 22–33. 2022

6. Марченко О. Ю., Ростов О. Ю., Холодова О. С. Гендерна специфіка фізичного виховання: огляд сучасних досліджень і майбутні напрями розвитку. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*. № 1. С. 78–87. 2025. DOI: <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.1.11>

7. Марченко О. Ю., Ростов О. Ю. Ціннісні орієнтації як чинник формування індивідуальної фізичної культури школярів. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. № 12(185). С. 116–122. 2024. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12\(185\).24](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).24)

8. Марченко О. Ю., Москаленко О. В. Дослідження самооцінки фізичного розвитку спортсменів в контексті гендерного підходу. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2023. № 2. С. 43–48. DOI: <https://doi.org/10.32652/spmed.2023.2.43-48>.

9. Makrooni G., Kalari J., Mohammed W. A., Lagestad P. Teachers' perceptions and experiences of gender in physical education across diverse cultural contexts. *Frontiers in Education*. 2025. Vol. 10. Article 1566231. DOI: 10.3389/feduc.2025.1566231.

10. Jiang W., Luo J., Guan H. Gender Difference in the Relationship of Physical Activity and Subjective Happiness Among Chinese University Students. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 12. Article 800515. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.800515>

11. Williams A., Bedward J. Understanding girls' experience of physical education: relational analysis and situated learning. *In*: Penney D., editor. Gender and Physical Education: Contemporary Issues and Future Directions. London: Routledge; 2002. P. 146–159
12. Benn T. Muslim women in teacher training: issues of gender, 'race' and religion. *In*: Penney D., editor. Gender and Physical Education: Contemporary Issues and Future Directions. London: Routledge; 2002. P. 57–79.
<https://doi.org/10.4324/9780203468883>
13. Clarke G. Difference matters: sexuality and physical education. *In*: Penney D., editor. Gender and Physical Education: Contemporary Issues and Future Directions. London: Routledge; 2002. P. 41–56.
14. Penney D. Gendered policies. *In*: Penney D., editor. Gender and Physical Education: Contemporary Issues and Future Directions. London: Routledge; 2002. P. 103–122. <https://doi.org/10.4324/9780203468883>
15. Brown D., Rich E. Gender positioning as pedagogical practice in teaching physical education. *In*: Penney D., editor. Gender and Physical Education: Contemporary Issues and Future Directions. London: Routledge; 2002. P. 80–100. DOI:10.4324/9780203468883-11
<https://researchportal.bath.ac.uk/en/publications/gender-positioning-as-pedagogical-practice-in-learning-to-teach-p>)